

KULLAMAA VALLA
TERVISEPROFIIL

KULLAMAA
2015

EESSÕNA

Terviseprofiil on üks maailmas laialdast kasutust leidnud võimalus saada ülevaade piirkonna inimeste terviseseisundist ja seda mõjutavatest teguritest.

Kullamaa valla terviseprofiil on arengudokument, mille eesmärgiks on kaardistada valla elanike tervislikku seisundit, seda mõjutavaid tegureid ning pakkuda välja lahendusi probleemide ja kitsaskohtade lahendamiseks. Terviseprofiili alusel on võimalik suurendada kohalike elanike heaolu, tõsta nende elukvaliteeti ning juhtida tähelepanu inimeste tervisliku seisundi ja omavalitsuse tegevuse vahel. Tervis on inimese elukvaliteedi üks alustalasid ning määrab suuresti selle, kui hästi või halvasti ta oma eluga toime tuleb.

Inimeste kollektiivne tervis määrab selle, kui terve on vald ning veelgi edasi vaadates, kui terve on riik.

Tervist mõjutavad individuaalsed, ealised, soolised ja pärilikud tegurid, mida ei ole võimalik muuta. On aga suur hulk tegureid, mille mõju sõltub nii riigis kui ka omavalitsuses tehtavatest otsustest ja seeläbi kujunevast elukeskkonnast, mis omakorda mõjutab inimese tehtavaid valikuid ja otsuseid ehk individuaalset eluviisi. Terviseprofiili esimeses osas analüüsitakse erinevatele andmekogudele tuginedes Kullamaa valla elanike hetkeolukorda järgmistes valdkondades: sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused; laste ja noorte turvaline ja tervislik areng; tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond; tervislikud eluviisid ning terviseteenused. Iga analüüsitava teemavaldkonna lõpus on välja toodud peamised kitsaskohad. Terviseprofiili lõpuosas on välja toodud planeeritavad tegevused Kullamaa valla elanike tervise edendamiseks. Tegevuskavas keskendutakse terviseedenduslikele tegevustele, kui kõige efektiivsemale terviseprobleemide ja -vajaduste lahendamise võimalustele kohalikus omavalitsuses.

Kullamaa valla terviseprofiili koostamisel oli aluseks Tervise Arengu Instituudi juhendmaterjal 2010. aastast „Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine. Juhised“. Osa indikaatoritest koguti riiklikest statistilistest andmebaasidest.

Terviseprofiili eelnõu on koostatud Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledži tudengite kaasabil.

SISSEJUHATUS

Nagu iga paikkond Eestimaal on omanäoline, on seda ka Kullamaa vald. Igas paikkonnas on omad käitumis- ja kultuuritavad, on tunda erinevusi keskkonnamõjudest, toitumisharjumistest ja on erinev suhtumine tervise edendamisse. Kullamaal on omad huvid ja eelistused, omad vajadused ja võimalused.

Tervis on oluline ressurss, mis mõjutab mitmeti inimeste võimet toime tulla. Tervis on inimese elukvaliteedi üks alustalasid ning määrab suuresti selle, kui hästi või halvasti inimene oma eluga toime tuleb. Inimeste kollektiivne tervis määrab selle, kui terve on linn või vald ning veelgi edasi vaadates, kui terve on riik.

Tervist mõjutavad individuaalsed ealised, soolised ja pärilikud tegurid, mida ei ole võimalik muuta. Küll aga on suur hulk tegureid, mille mõju tervisele sõltub nii riigis kui ka omavalitsuses tehtavatest otsustest ja seeläbi kujundatavast elukeskkonnast, mis omakorda mõjutab inimese tehtavaid valikuid ja otsuseid ehk individuaalset eluviisi.

Elukeskkonnast tulenevad sotsiaalsed ja kogukondlikud mõjud, elu- ja töötingimused ning üldised sotsiaalmajanduslikud, kultuurilised ja keskkonnamõjud. Seega mõjutavad inimese tervist kõigis eluvaldkondades (haridus, kultuur, ehitus, liikluskorraldus, jäätmemajandus jne) tehtavad ja rakendatavad otsused.

Tervis ei ole tegevus, ei ole sportimine, tervislikult toitumine, mittesuitsetamine, soodsas keskkonnas elamine või töötamine. Tervis on nendest ja paljudest teistest tegevustest mõjutatud tulemus. Igapäevases elus kasutada olevad vahendid, üksikisikuid ja kogukondi mõjutavate tegurite kombinatsioonid määravad selle, kui terved on inimesed nii füüsiliselt kui ka vaimselt.

Kullamaa valla terviseprofiil kaardistab siinsete elanike sotsiaalse ja tervisealase hetkeolukorra, analüüsib mitmeid sellele valdkonnale iseloomulikke tegureid, näeb kitsaskohti ja kujundab tegevusvõimalusi tulevikus.

Kullamaa valla terviseprofiil on jätkuks Kullamaa Vallavolikogu poolt 26. novembril 2010 kinnitatud terviseprofiilile, ent siiski eraldiseisev dokument uute statistiliste andmete baasil.

Terviseprofiili koostamise eesmärk on suurendada elanikkonna heaolu ja tõsta inimeste elukvaliteeti parema tervise kaudu.

Terviseprofiili abil saab välja selgitada tervise parendamist võimaldavaid tegevusi ja edendada valdkondade vahelist koostööd.

Lisaks tervisetemaatika käsitlemisele aitab terviseprofiili koostamine kaasa jätkusuutliku poliitika kujundamise, integreeritud planeerimise ja hea valitsemistava edendamisele omavalitsuses.

KULLAMAA VALLA VISIOON

Kullamaa vald on kvaliteetse elukeskkonnaga, soodsa ettevõtluskliimaga, tugevate põllumajandusettevõtetega, atraktiivsete puhke- ja turismivõimalustega, elujõulise kogukonnaga, jätkusuutlikult arenev omavalitsus.

KULLAMAA VALLA MISSIOON

- *Atraktiivse elukeskkonna ja kaasaegse elustandardi tagamine Kullamaa vallas;*
- *valla elanike töövõimaluste mitmekesistamiseks ning uute töökohtade loomise soodustamiseks majanduspotentsiaali ning Kullamaa valla maamajandusliku ja puhkemajandusliku potentsiaali parem ärakasutamine;*
- *kohaliku kogukonna arendamine läbi hariduslike võimaluste laiendamise, seltsitegevuse hoogustumise, kultuurielu elavdamise, pärandkultuuri objektide esiletoomise ja tähistamise kaudu. (Väljavõte Kullamaa valla arengukavast).*

1 ÜLDANDMED

1.1 Rahvaarv

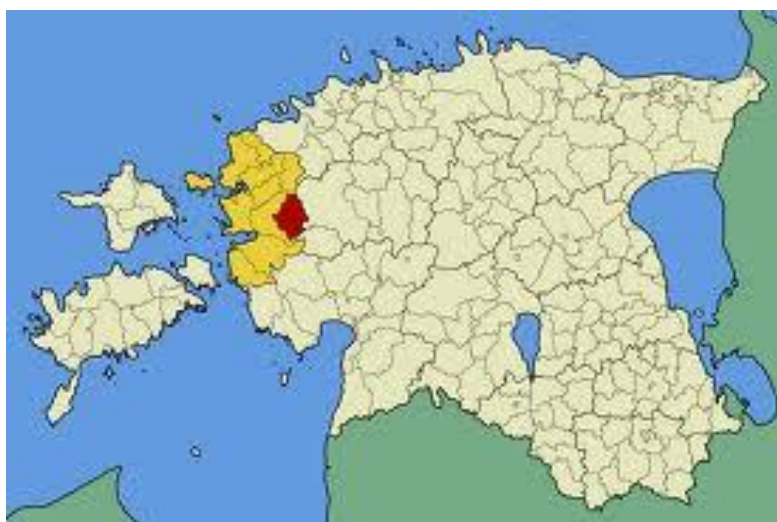
Kullamaa vallas elab 01.01.2014.a. seisuga 1149 elanikku. Kullamaa valla rahvaarv on viimase 10 aasta vältel näidanud stabiilset langustendentsi. Selle on tinginud kohapealsed sotsiaal- majanduslikud ning riiklikud regionaalpoliitilised põhjused.

Tabel 1: Rahvastiku üldarv ja sooline jaotus.

	2004	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mehed	709	702	684	632	640	642	624	598	607
Naised	707	696	684	629	602	585	565	569	542
Mehed ja naised	1416	1398	1368	1261	1242	1228	1189	1167	1149

1.2 Paiknemine

Kullamaa valla pindala on 224,527 km². Valla idapiir on Läänemaa piiriks. Kullamaa vald piirneb viie naabervallaga: põhja pool Lääne-Nigula vald, lääne pool Martna vald, lõuna pool Lihula ja Vigala vald ning ida pool Märjamaa vald. Kullamaa küla asub Tallinnast 83 km kaugusel, maakonnakeskusest Haapsalust 45 km kaugusel. Kullamaa valda läbib Risti-Virtsu maantee. Kaugus Lihulasse on 35 km ja Märjamaale 28 km. Pindala poolest on vald Lääne maakonnas seitsmendal kohal.

Joonis 1: Kullamaa valla paiknemine Eesti kaardil.

1.3 Rahvastiku soo- ja vanuseline jaotus

Valla rahvastik on vananemas. Seda tingib sündivuse langus, sünnitusealiste naiste töökohtade puudumine vallas ja üldine elu- ning töökohtade vähesus. Elanike vanuselise koosseisu moodustavad tööealised 60,4 %, tööeest nooremad 14,2 % ja pensioniealised 25,4 %. Tööealiste inimeste arv püsib lähima 10-15 aasta jooksul suhteliselt stabiilsena.

Tabel 2: Kullamaa valla sooline ja vanuseline jaotus 2014 aasta seisuga.

KULLAMAA VALD

Vanus	Mehed	Naised
90+	4	9
80-89	22	37
70-79	73	84
60-69	95	97
50-59	87	80
40-49	95	65
30-39	76	46
20-29	82	60
7-19	46	44
0-6	27	20

1.4 Asustustihedus

Valla territooriumil paikneb 14 küla, kus kokku elab 01.01.2014 seisuga 1149 elanikku. 01.01.2013 seisuga on rahvastikregistri andmetel Kullamaa valla asustuse tihedus ca 4,9 in/km². Eesti valdade keskmine on 11,1 in/ km². Asustus on hõre ja ebaühtlane. Tihedamalt on asustatud Kullamaa, Koluvere, Liivi ja Üdruma küla. Rahvastiku tiheduse poolest on Kullamaa vald üks hõredamalt asustatud alasid Läänemaal.

Tabel 3: Kullamaa külades elavate inimeste arv külade kaupa.

	Küla	2014.a
1.	Jõgisoo	54
2.	Kalju	43
3.	Kastja	5
4.	Koluvere	302

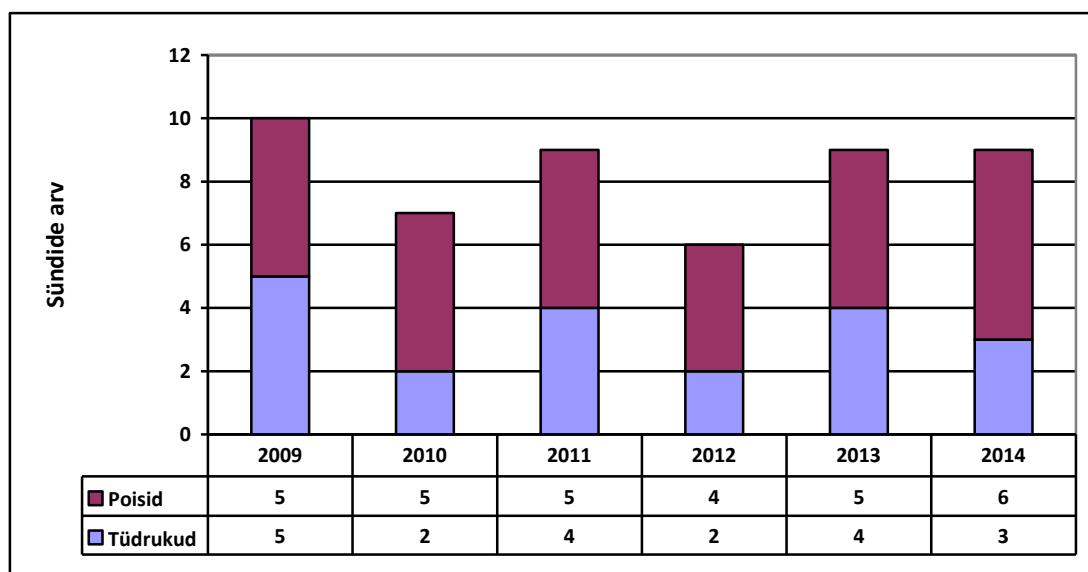
5.	Kullamaa	280
6.	Kullametsa	51
7.	Leila	48
8.	Lemmikküla	7
9.	Päri	45
10.	Liivi	131
11.	Mõrdu	19
12.	Silla	36
13.	Ubasalu	31
14.	Üdruma	97
	kokku	1149

1.5 Elussünnid

Tabel 4: Elussünnide arv Kullamaal ja sünnide arv tuhande elaniku kohta.

Aasta	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sünnid	10	7	9	6	9	6
1000 kohta	7,9	5,6	7,3	5	7,7	5,2

Elussünnid soo järgi

Joonis 2: Elussünnide sooline jaotus.

Tabel 5: Kullamaa sündimuse üldkordaja võrdlus Eesti keskmise sündimuse üldkordajaga.

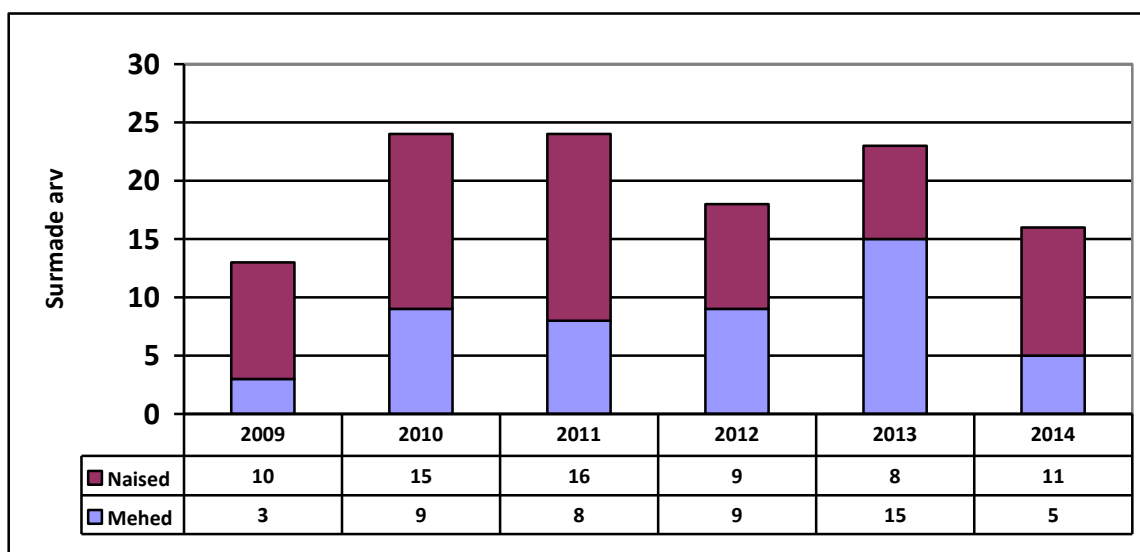
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kullamaa	7,9	5,6	7,3	5	7,7	5,2
Eesti	11,8	11,8	11	10,6	10,2	10,3

1.6 Surmad

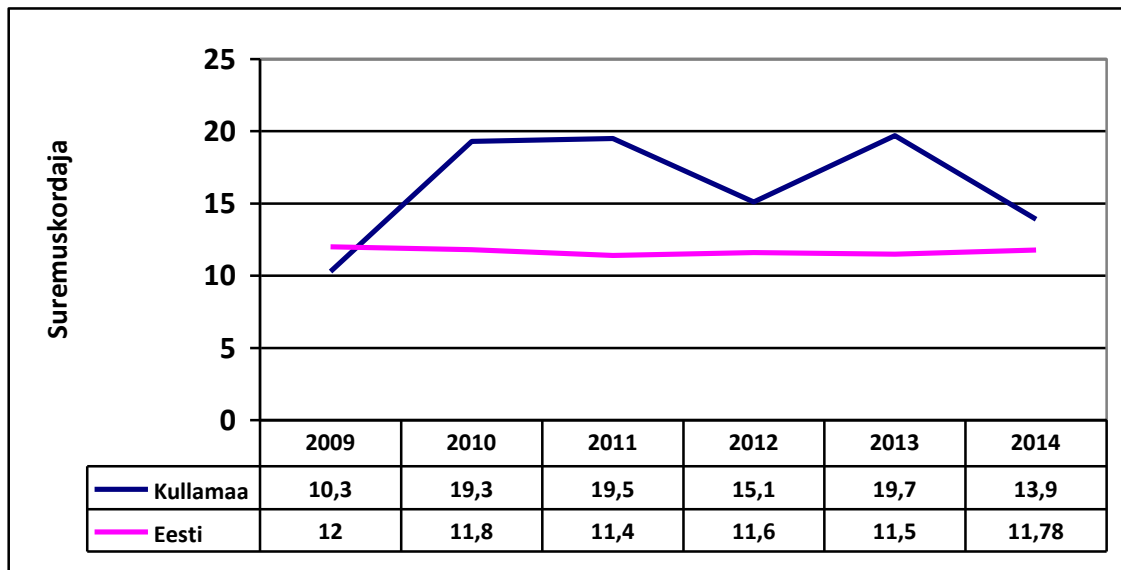
Surmad soo ja vanuse järgi

Tabel 6: Surmade arv ja suremus tuhande inimese kohta.

Aasta	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Surmad	13	24	24	18	23	16
1000 elaniku kohta	10,3	19,3	19,5	15,1	19,7	13,9

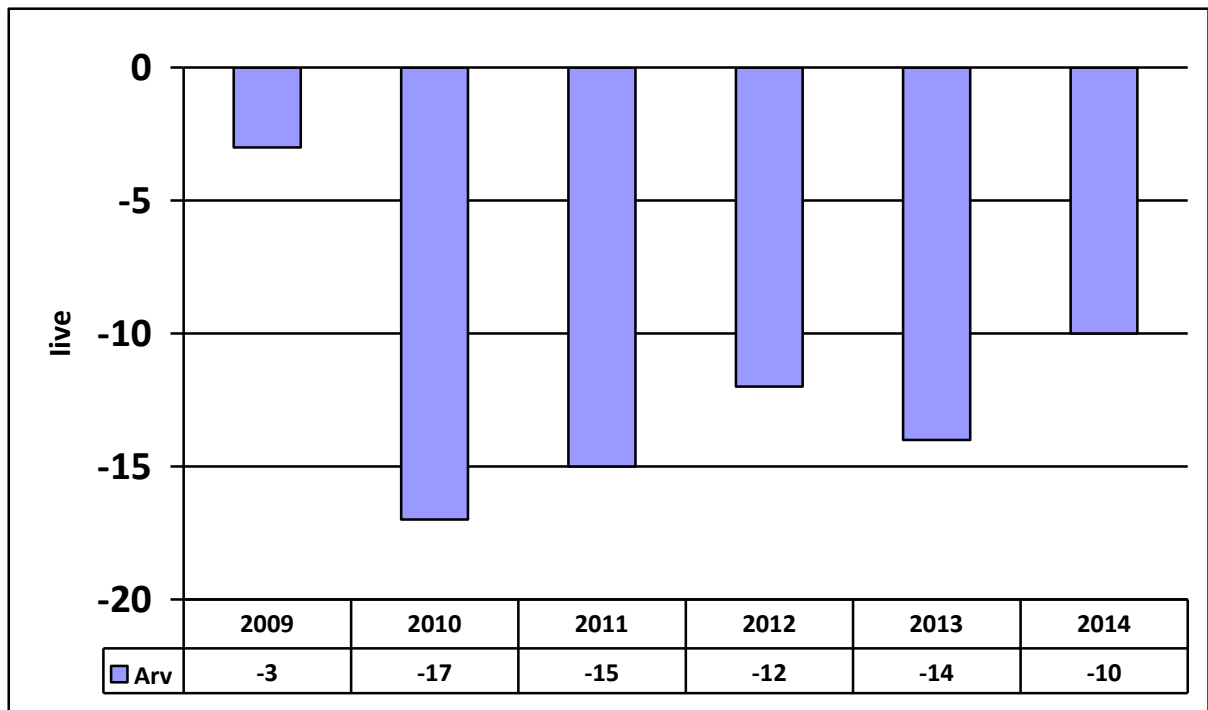
Joonis 3: Suremuse sooline jaotus aastate lõikes.

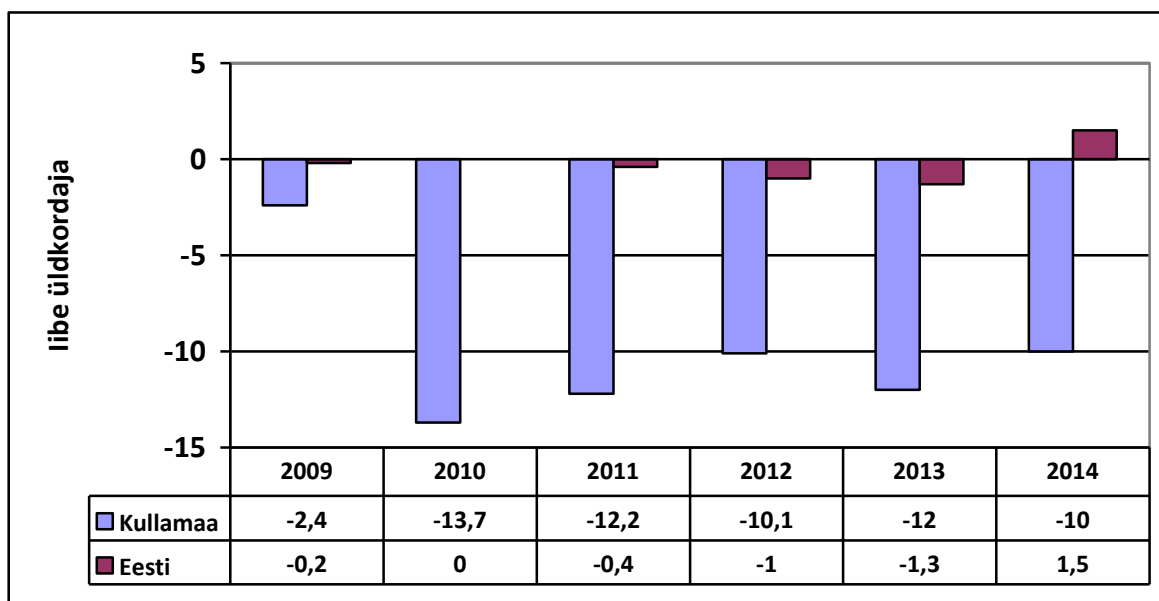
Joonis 4: Kogu Eesti suremuskordaja ja Kullamaa suremuskordaja võrdlus.

1.7 Loomulik iive

Iibestatistikat moonutab AS Hoolekandeteenused Koluvere Kodu olemasolu vallas. Valdav enamik hooldekodu elanikke on asunud sinna väljastpoolt valda ja reeglina on see nende viimaseks elupaigaks.

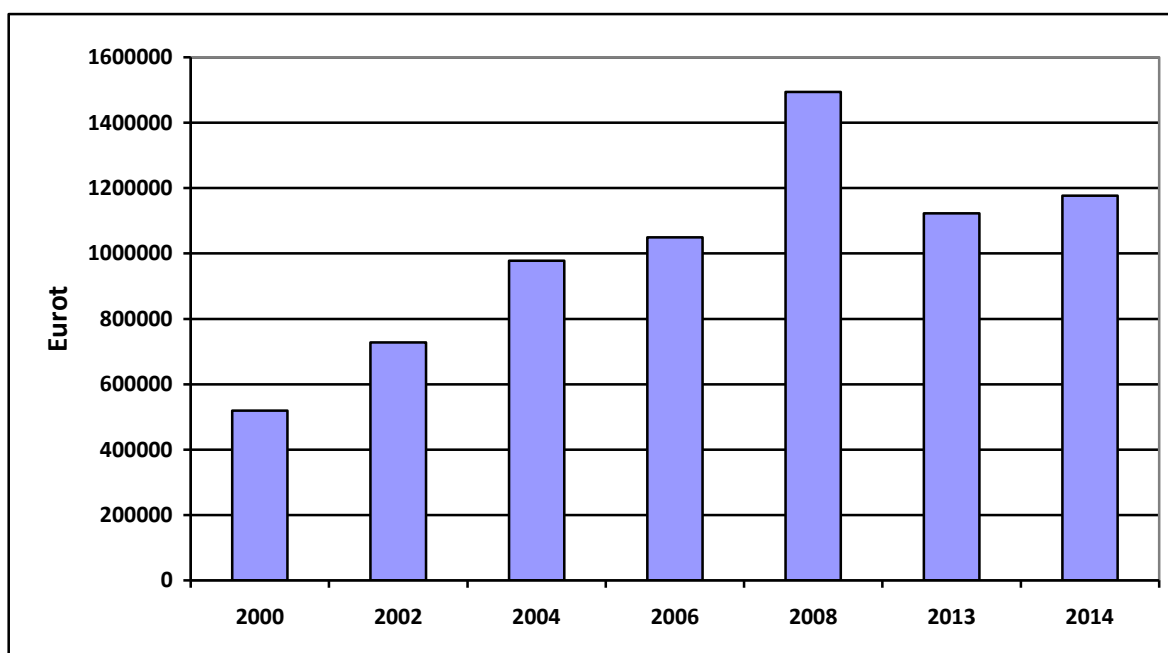
Joonis 5: Kullamaa valla iive aastate lõikes.

Joonis 6: Kullamaa ja Eesti iibe üldkordaja võrdlus, aastate lõikes.

1.8 Kohaliku omavalitsuse eelarve

Viimased 10 aastat on Kullamaa valla eelarve igal aastal suurenenud. Eelarve muutused iseloomustavad majanduse üldist stabiilsust ja rahvastiku elatustaseme kasvu. Maailma majandus- ja rahandussektoris toimuvad muutused mõjutavad ka valla eelarve edasist dünaamikat.

Joonis 7: Kullamaa valla eelarve aastate lõikes.

1.9 Tulumaksu laekumine

Tulumaksu laekumine on iga aastaga suurenenud, kuigi sisserränne valda on väiksem kui väljaränne. See näitab, et üldine majandustõus on suurem.

Tabel 7: Üldine tulumaksu laekumine ja tulumaksu laekumine ühe inimese kohta.

Aasta	2009	2010	2011	2012	2013
Laekumine	406370	365131	388798	429198	439545
Elaniku kohta	322	294	317	361	377

1.10 Rahvastiku rahvuslik jaotus

Kullamaa vallas on 2009 – 2013.a. olnud eestlaste osakaal igal aastal 95%. Teistest rahvustest on venelasi, sakslasi, ukrainlasi, leedukaid, valgevenelasi, soomlasi ja üks tšuvašš.

1.11 Sisserränne, väljaränne ja rändesaldo

Vallas on väljaränne sisserrändest suurem. Põhjuseks on töökohtade vähesus. Paljud noored pered käivad tööl linnades ja selleks, et töökohale lähemal elada ning lasteaiakohta saada, kirjutatakse vallast välja. Töökohtade loomine on Kullamaa vallas üks suuremaid eesmärke. Aastal 2014 on sisserränne oluliselt kasvanud ja väljaränne on omakorda langenud.

Tabel 8: Sisserränne, väljaränne ja rändesaldo Kullamaal aastate lõikes

		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sisserränne	Arv	23	35	27	24	28	44
	1000 elaniku kohta	18,2	28,1	21,9	20,1	23,9	38,3
Väljaränne	Arv	39	38	43	36	31	24
	1000 elaniku kohta	30,9	30,5	35	30,2	26,5	17,4
Rändesaldo	Arv	-16	-3	-16	-12	-3	20
	1000 elaniku kohta	-12,6	-2,4	-13	-10	-2,5	20,9

1.12 Esmahaigestumine puukborrelioosi ja puukentsefaliiti

Kullamaa on Eestis ka üks puugiohtlik piirkond. Vaja on vaid teha suuremat reklaami kaitsesüstimiste kasulikkusest. Kullamaa vallas haigestus 2010.aastal 5 inimest puukborrelioosi 2012 aastal 8 borrelioosi ja 1 entsefaliiti ning 2014.aastal 5 borrelioosi.

1.13 Suremuskordaja vereringehaigustesse ja pahaloomulistesse kasvajatesse

Suremus nendesse haigustesse on sarnane teiste Eesti piirkondadega. Kullamaa vallas tehakse perearsti ja pereõdede poolt head ennetustööd. Kaasa aitavad ka Kullamaa Keskkooli tervisearendamise programmid.

Suremuskordaja 1000 elaniku kohta oli vereringehaigustesse aastatel 2010-2014 2-4 ja pahaloomulistesse kasvajatesse 2 -3.

2 SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED

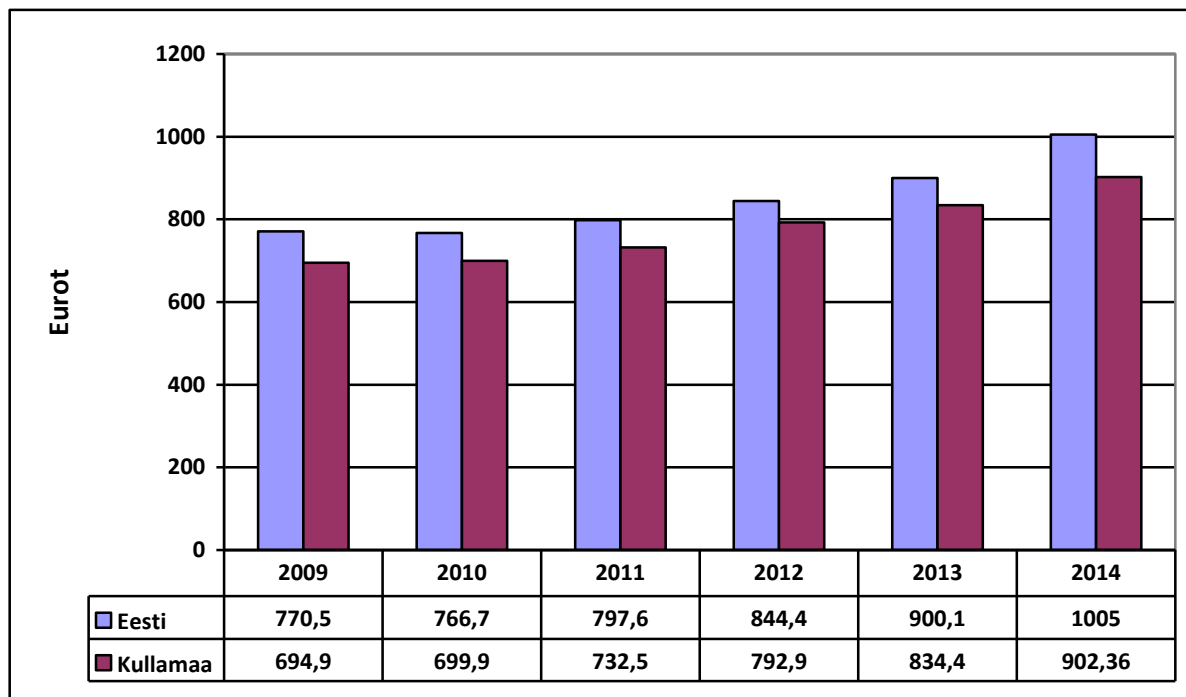
2.1 Maksumaksjate arv

Maksumaksjate arv oli kõige suurem 2006. aastal ja on nüüd langenud. Maksumaksjate arvu olulist muutumist lähiaastatel ei ole ette näha. See võib jääda 450 lähedale. See sõltub majanduskeskkonna muutustest, elanikkonna tervislikust seisundist, töökohtade arvust piirkonnas, liikumisvõimalustest, rändedünaamikast ning tööealiste elanike arvu muutustest. Surve sotsiaalsfääri ülalhoidmiseks võib pigem suurened.

2.2 Keskmine brutotulu

Brutotulu suureneb tasapisi igal aastal. Maksumaksjate arv ja nende keskmine brutotulu on oluliseks aluseks valla tulubaasile.

Kullamaa valla elanike keskmine brutotulu on ligilähedane Eesti keskmise brutotuluga ja üle Lääne maakonna keskmise.

Joonis 8: Keskmine brutotulu elaniku kohta Eestis ja Kullamaa.

2.3 Sotsiaalmajanduslik keskkond

Vallas toimib elanikkonda ja külaliste vajadusi rahuldav kaubandus- ja teenindussfäär. Kullamaa valla territooriumil on kolm kauplust: Kullamaal, Koluveres ja Liivil (toidu- ja esmatarbekaubad). Toitlustamist pakuvad Amanda puhvet Üdrumal ja Pärlil Pubi Kullamaal. Postiteenuseid pakub Kullamaa sidejaoskond, kus on ka väike müügipunkt ja saab teha pangatehinguid. Kord kuus külastab Kullamaad Swedbank pangabuss. Raviteenust pakub Kullamaal perearst Hiie Tiisler , kaks pereõde ja laborant. Koluveres Kodu ruumides võtab vastu perearst Hingi Kalberg lisaks on Kullamaal hambaarsti kabinet ja apteek. Juuksuri teenust pakutakse Kullamaal ja Koluveres. Majutuse pakkumisega tegelevad ettevõtted on AS Kassikakk, OÜ Kullamaa Puhkekeskus ja Paepealse Turismitalu OÜ ja OÜ Altmäe Investeeringud. Kullametsa külas on koerte hotell, koolituskeskus ja lemmikloomade kalmistu. Vaba aja sisustamise teenust pakuvad majutusasutused ja Kullametsa viburada.

Kullamaa valda teenindab Lääne-Eesti päästeteenistuse Risti ja Lihula komando. Vallas on üks veterinaararst. Küttepuude müüki pakub 5 ettevõtjat. Autoremonditeenust osutavad Reinu-Einari OÜ ja OÜ Tammela Autod. Käsitöö edendamine toimub Kullamaa Käsitööselti eestvedamisel.

Sotsiaalmajanduslik keskkond on soodsam Kullamaa keskuse elanikele. Teenuste kättesaadavus keskusest väljaspool on oluliselt tagasihoidlikum ja sõltub paljuski transpordiühendusest tõmbekeskusega. Kullamaa valla buss sõidutab üks kord nädalas kaugematest piirkondadest (Üdruma, Päri, Jõgisoo, Liivi) elanikke Kullamaale kauplusesse, apteeki, arsti juurde, sidejaoskonda ja raamatukogusse

2.4 Majanduslikult aktiivsed üksused/ ettevõtted

Suur hulk tööealisest elanikkonnast töötab väljaspool valda, valdavalt Haapsalu, Märjamaa ja Tallinna suunal või välisriikides. Suurimaks töandjaks vallas on AS Hoolekandeteenused Koluvere Kodu ja vald ise oma sidusettevõtetega.

Kullamaa vald on põhiliselt põllumajanduslik piirkond. Suurimad ettevõtted selles harus on: OÜ Reinu-Einari, OÜ Parmeli Farm, FIE Arvo Riisalu, FIE Hannes Smitt, OÜ Kauni, Kärneri-Jõe OÜ, OÜ Uus-Mõtte ja Ketu-Reinu talu, OÜ Hansu-Kalda, OÜ Kullamaa Mõisad, Udo Ojabsteini Jaagu talu, OÜ Karuste Mesi, EMESI OÜ. Teiseks põhivaldkonnaks on metsandus, millega tegelevad OÜ Serviti, OÜ Kambekor Puit, OÜ Reinu-Einari, FIE Margus Miller.

Turismi valdkonnas on tegutsemas OÜ Kullamaa Puhkekeskus, AS Kassikakk, Paepealse Turismitalu OÜ, OÜ Altmäe Investeeringud majutuse-pakkujatena ja Kullametsa viburada seiklusturismi pakkujana. Toitlustamisega tegelevad Amanda Puhvet Üdrumal ja Pärli Pubi Kullamaal. Kaubandusega on Kullamaal, Liivil ja Koluveres esindatud Lihula TÜ poed. Sideteenuseid osutab AS Eesti Post Kullamaa Postkontor. Kord kuus külastab Kullamaad Swedbank'i pangabuss. Kullametsa külas asub FIE Rita Saviiri Pontu pansionaat, kus pakutakse koerte hoiu- ja koolitusteenust.

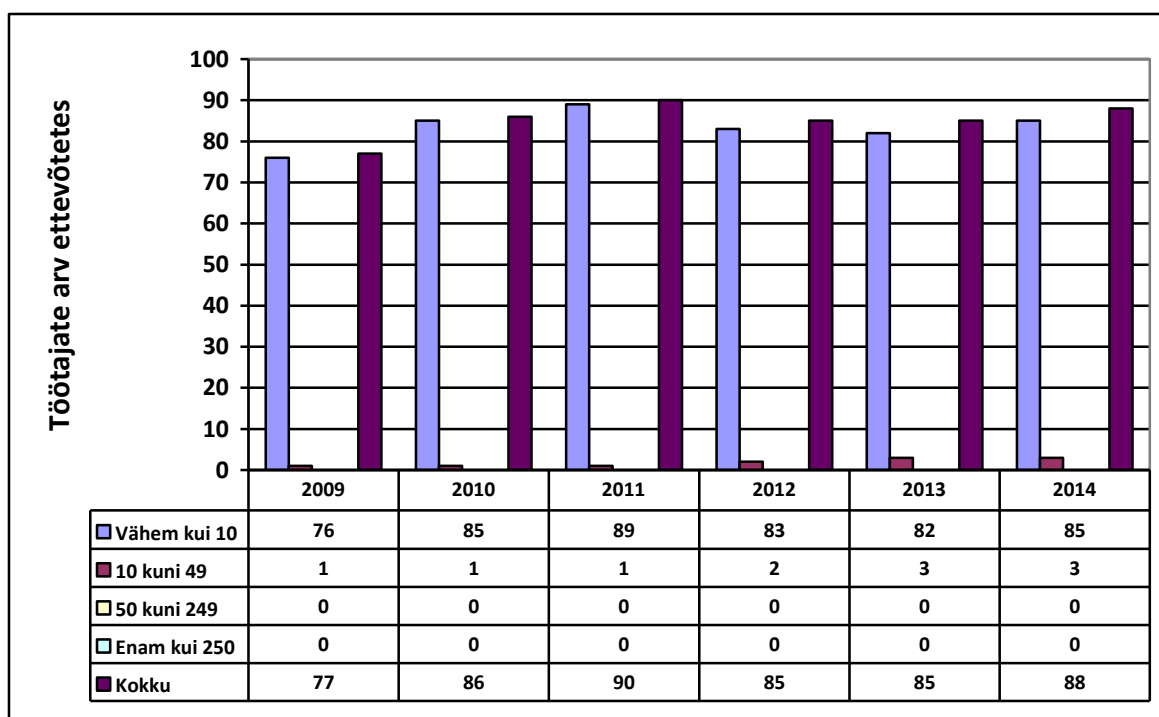
Ettevõtjate ühendustena tegutsevad mitmed mittetulundusühendused. Maaparandusühistute (Hipodroomi, Palu ja Kastja) põhieesmärgiks on ühistegevuse kaudu maaparandussüsteemide ning nendega seotud teede ja keskkonnarajatiste ehitamine, hooldamine, uuendamine, et tagada maaparandussüsteemide toimimine ja maade sihtotstarbeline kasutamine, tegevuspiirkonna metsa majandamine ning ühistu liikmete ühiste huvide esindamine. põllumajandustootjate, metsandusega tegelejate ja jahimeeste ühistegevuseks on loodud Kullamaa-Loodna Metsaühistu ja Kullamaa Jahi- ja Kalameeste Selts.

2.5 Töötus

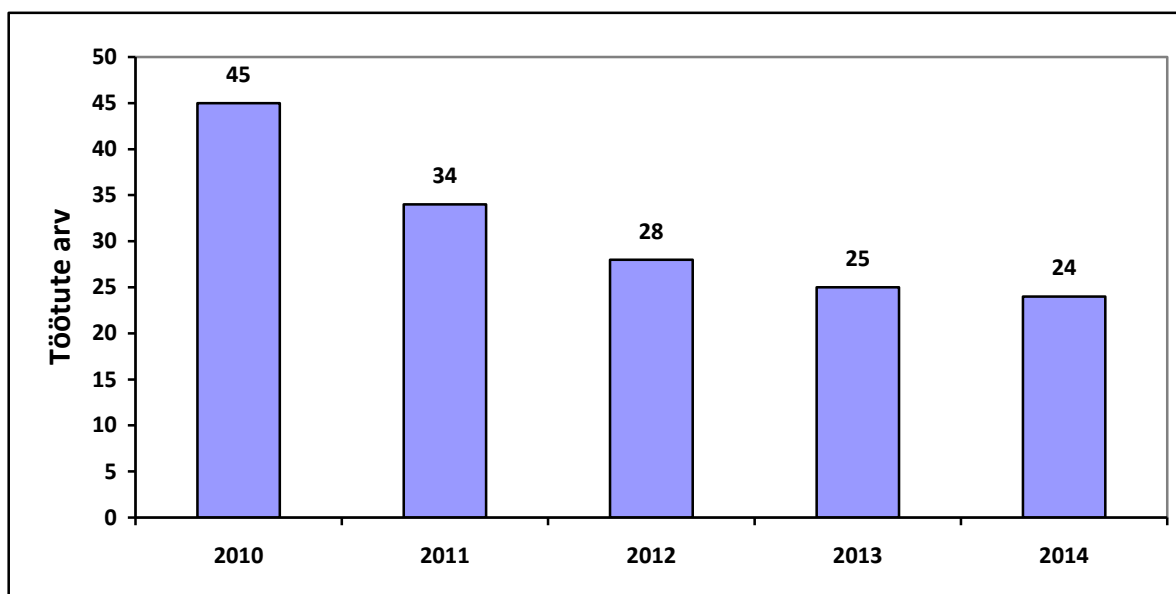
Vallas on viimastel aastatel töötus püsinud 1 - 2% piires. Tõsine probleem on pikaajalised töötud, kelle hulk on hinnanguliselt 6 – 8 inimest. Nende tööjõuturule tagasitoomine on keeruline ja aeganõudev, sest tööharjumused on minetanud ja sageli takistab

resotsialiseerimist süvenev alkoholism. Aktiviseerunud on töötute registreerumine töötukassas.

Potentsiaalses vaesuseriskis elavate inimeste gruppi kuuluvad ennekõike pikaajalised töötud, paljulapselised pered ja viimasel ajal ka võetud laenude teenindamisega hätta jäänud inimesed. Ametlik töötus on vallas tõusnud. Selle on tinginud seotus sotsiaaltoetuste taotlemisega ning selle kaudu ravikindlustuse saamisega. Töötute aktiivsus tööotsimisel on suhteliselt madal, kuna pikaajalised töötud ei ole enam huvitatud töötamisest ja süveneb kätteõpitud sotsiaalne abitus. Töötukassa poolt on organiseeritud tööharjutusi mis aitab tööharjumust taastada või esmast tööharjumust kujundada.. Abiks on töötute ühendused, kus inimestel on omavahel võimalik tööotsimiskogemusi vahetada ja koolitusi organiseerida tööturul efektiivsemaks toimetulekuks. 2010. aastal ühinesid Kullamaa valla töötud MTÜga Tegusate Töötute Klubi, mis on Haapsalus tegutsenud 2009.aasta juulist. Taoliste kohapealsete algatuste toetamine ja võrgustikuga liitumine aktiveerib ning motiveerib töötuid enda sotsiaalse võimekuse ressursse leidma ja kasutama.

Joonis 9: Töötajate arvuline jaotus ettevõtetes aastate lõikes.

Joonis 10: Töötute arv Kullamaal aastate lõikes.

Toimetulek

2.6 Ravikindlustusega kaetud isikud

Kaetus ravikindlustusega on üks põhilisi tegureid, mille tõttu töötud end Töötukassas ametlikult registreerivad. Kindlustatud isikute osakaal Kullamaa vallas on Eesti keskmisest kõrgem. Hõlmatust ravikindlustusega hindavad elanikud kõrgelt, kuna tervis on elukvaliteedi üks põhiküsimusi, mis määrab eluga toimetuleku. Sellele osutab ka ravikindlustuseta isikute madal näitaja vallas.

Ravikindlustamata isikute terviseprobleemide lahendamiseks osutab kohalik omavalitsus sotsiaalabi vältimatu ravi eest tasumisel. Ravikindlustuse olemasolu on üheks teguriks tööhõivest väljalangemise ennetamisel.

2.7 Puuetega inimesed

2014.a. seisuga on vallas 73 puuetega inimest

2.8 Toimetulekutoetused

Alternatiiv riiklikule toimetulekutoetusele on kogukonna toetus abivajavatele peredele erinevate teenuste ja toodete näol. Seni on see toimunud väga tagasihoidlikult ja kaootiliselt, antud tegevus nõuab omavalitsusepoolset taht ja koordineerimist, laiemat teavitamist ja süsteemi loomist.

Tabel 9: Toimetulekutoetuste kogusumma aastate lõikes.

	2011	2012	2013	2014
Toimetulekutoetused (eurodes)	11 840,00	8 835,10	9 285,30	11 126,80

Allikas: Statistikaamet

Toimetulekutoetuse saajaid on 2014 aasta andmetega 6 leibkonda. Vajadusepõhist peretoetust saab 1 perekond. Töötuid on Eesti Töötukassa andmetel 24.

2.9 Sotsiaaltoetused

Sotsiaaltoetused omavad märkimisväärset panust majanduslike- ja toimetulekuprobleemidega inimeste jätkusuutlikul toimimisel. Kullamaa valla profiilis on vaadeldud perioodi jooksul vähekindlustatud isiku või perekonna toimetuleku kindlustamiseks makstud alljärgnevat täiendavaid sotsiaaltoetusi:

1. vältimatu abi toetus;
2. 1 klassi astuja ranitsatoetus;
3. lapse sünnitoetus;
4. vajaduspõhine matusetoetus;
5. kütte toetus;
6. põhi- ja keskkooli lõpetaja toetus;
7. muu ühekordne toetus;
8. eakate juubeli toetus (70.a. ja üle selle)
9. hoolekande asutuses olevale isikule ülalpidamise kulude toetus;
10. hooldajatoetus;
11. toimetulekutoetus;
12. kooli sõidusoodustus (mujal üldhariduskoolides õppijatele).

Kullamaa Keskkoolis ja lasteaias on valla poolt tasuta söök. Koolis on tasuta töövihikud. Kõigile valla lastele vanuses kuni 16. eluaastani antakse jõuluks kommipakid. Põhikooli lõpu puhul saavad õpilased 40 eurot toetust ja keskkooli lõpetamise puhul 65 eurot.

Vallas tegutseb aktiivselt pensionäride ühendus, kellele antakse üritusteks tasuta transport ja korraldatakse tasuta jõulupidu. Küsitluslehel vastas 44-st 17, et on rahul olemasolevate toetustega, 14 ei olnud rahul ja 13 ei vajanud toetusi. 39 vastas, et toetuste nimekirjas peab olema matusetoetus.

2.10 Sotsiaalteenused

Kullamaa valla poolt pakutavad teenused, mis parandavad toimetulekut:

1. Ajutine majutus kriisisituatsioonis (Sotsiaalkorter Üdrumal)
2. Supikööök (Kullamaa Keskkooli söökla)
3. Erivajadusega inimestele pakutavad teenused
4. Transporditeenus
5. Nõustamisteenus
6. Tugiisiku teenus
7. Muud teenused, mis toetavad perekonna või isiku toimetulekut

Teenused on koondunud keskusesse. Varjupaigateenus vallas puudub. Ajutine majutamine kriisisituatsioonis on peredele ja isikutele, kes õnnetuse tõttu või muudel põhjustel vajavad ajutist paigutamist turvalisemale elamispinnale. Sotsiaalkorter, mis asub Üdruma külas, võimaldatakse üksikisikule või perele, kellel ei ole materiaalselt võimalik endale eluaset soetada või üürida ja õnnetuse tagajärjel eluaseme kaotanud peredele.

Supiköögi teenust kasutavad peamiselt kohalikud pensionärid ja puudega isikud. Supiköögi teenus on kättesaadavam Kullamaa küla elanikele, kellele on see lähedal ja ei eelda transporti. Erivajadustega inimestele on peres hooldamise teenus.

Transporditeenust pakub vald erivajaduste korral, kui elanikel pole võimalik oma toiminguid teostada transpordi puudumise tõttu. See teenus ei ole populaarne.

Kasutatavam teenus on võlanõustamine ja nõustamine sotsiaalse toimetuleku osas.

Vallas on avalikud saunad Godenbecki majas, Üdruma ja Koluvere seltsimajades. Vajadus selle teenuse järele on olemas, kuid ei ole suur, sest enamikel inimestel on oma saun või duširuum. Goldenbecki majja on rajatud aeroobika- ja jõusaalid.

Kullamaa vallas asub AS Hoolekandeteenused Koluvere Kodu. Varem maavalitsuse haldusalas tegutsenud Koluvere hooldekodu reorganiseeriti 31.12.2007 AS Hoolekandeteenused Koluvere Hooldekoduks. Alates 2012 on asutuse nimeks Koluvere Kodu. Hooldekodus pakutakse hoolekandeteenuseid täiskasvanud psüühiliste erivajadustega inimestele. Ööpäevaringse hooldusega kliendid elavad 1960-ndatel ehitatud kolmes ühiselamulaadses hoones ja toetatud elamise kliendid korterelamutes omaette korterites või tubades. Hooldekodul on kaks tegevuskeskust, klubi ja liikumiskeskus. On võimalus tegeleda käeliste tegevustega, muusikaga ja spordiga. Paljud Kodu kliendid teevad lepingulist tööd oma aiandis, lähiümbruskonnas ja käsitöötooteid valmistades, teenides nii pensionilisa. Koluvere Kodus on 2014. aastal 175 klienti ja 45 teenuse osutajat ja 10 haldustöötajat.

Kaasatus kogukonna tegevustesse

2.11 Kogukonna motivaatorid

Kullamaa vallas tegutseb aktiivsemalt viis külaseltsi: Üdruma, Koluvere, Kullametsa ja Kullamaa, mille hulka kuuluvad ka naabruses olevad väikesed külad. Liivil juhib külaliikumist ja korraldab Liivi piirkonna tegevusi Liivi naisselts. Külaseltside juhatus ei tegele alati kõigi küla probleemidega, mistõttu oleks kindlasti vaja valida kõigis külates külavanemad ja määratleda vallas külavanemate täpne roll.

Vajadus on kogukonnal koolituste osas: ettevõtlus, kogukonna teenused, juhtimine. Kohaliku omavalitsuse poolsed võimalused kogukonda motiveerida on stabiilne koostöö külavanemate, vabatahtlike organisatsioonidega, seltside ja seltsingutega. Vaja on korraldada ümarlaudu, koostööüritusi, elustada soikunud traditsioonid (heakorrakonkursid, tähtpäevad jms) ning tunnustada inimesi, kes panustavad kogukonna arengusse.

Igal aastal tunnustatakse vabariigi aastapäeval valla kodanikke. Kullamaa vallas on kõrgeim tunnustus valla aukodanikuks nimetamine ja sellega kaasnev teenete märk Kullamaa Suur Teeneterist. Järgnevad tunnustused on Kullamaa Teeneterist, Kullamaa Medal, Kullamaa Vapimärk ja aukiri. Igal aastal selgitatakse välja ka valla kauneimad kodud. Vajalik oleks veel iga-aastaselt selgitada välja: valla aasta tegija, valla parimad sportlased (mees, naine, õpilane, võistkond, perekond, spordiaktivist), valla parim isetegevuskollektiiv, vallas uus ettevõtluse alustaja.

2.12 Elanike kaasamine

Elanike kaasamine otsustusprotsessidesse toimub läbi koostöö seltside ja ühendustega, ümarlaudade korraldamise, ühisürituste läbiviimise. Kavade ja planeeringute tutvustamiseks toimuvad avalikud arutelud. Vallas tegutseb kokku 15 mittetulundusühingut. Kullamaa kultuurimajas, koguduses ja Kullamaa Keskkoolis tegutseb kokku 13 ringi ja taidlusrühma. Külaelanikud korraldavad ühiseid hoogtööpäevakuid, spordi- ning vabaaja üritusi ning korraldavad küla arenguks vajalike projektitaotluste esitamist ning projektide elluviimist. Seltsielu põhineb ühiste huvide ja vabatahtlikkuse printsiipidel. Kaalukamaid tegevusi rahastatakse vallaeelarvest, kus on mittetulundustegevuseks loodud fond ja seltsid saavad sealt kord kvartalis taotleda üritusteks raha.

Oluline on kaasata elanikke kogukonna turvalisuse tõstmisel. Naabrivalve süsteemi väljaarendamine (praegu on valla territooriumil 2 naabrivalve piirkonda), igapäevaturvalisuse koolituse organiseerimine, kogemuste ja probleemide vahetamine ja arutelu ning teiste

valdade eeskujulike näidetega tutvumine on kogukonna liitmise ja kaasamise seisukohalt vajalik. Kullamaa vallas on 25 majapidamist, kus elavad üksikud inimesed, kellel lähim naaber on kaugemal kui kilomeeter, mis muudab nende igapäevaelu turvalisuse suhtes ebakindlaks.

Elanike kaasamine otsustusprotsessi, mis puudutab kogukonna arengut, elamisväärsede tingimuste väljatöötamist ja sotsiaalse võimekuse tõstmist, vajab pidevat arendamist. Vabatahtlik tegevus kogukonna tasandil on läbi aegade toimunud. Senisest enam vajab väärtustamist ja teadvustamist erinevate vabatahtlike organisatsioonide tegevuse ja osatähtsuse esiletoomine ja toetamine.

Kullamaa valla mittetulundusühingud:

Üdruma Küla Selts

Kullametsa külaselts

Kullamaa Muusika Selts

Liivi Naisselts

Päri Küla Selts

Lääne Vibulaskjad

Kullamaa Küla Selts

Kullamaa Jahi- ja Kalameeste selts

Kullamaa Käsitööselts

Kullamaa Spordiklubi

Koluvere Küla Selts

Mittetulundusühingutel on koostatud oma külade arengukavad. Küla arengukavad on seotud valla arengukavaga. Kullamaa valla seltsid on aktiivsed projektide kirjutajad. Küladesse on ehitatud PRIA projektide abiga seltsimajad ja raha on saadud ka mitmeteks muudeks tegevusteks. Külaliikumisse kaasatakse ka suvilaomanikke ja linnades elavaid sugulasi. Valla elanikud võtavad aktiivselt osa mõttekoja „Teeme ära!“ üritustest. Kullamaa Vallavalitsus ja seltsid on Kodukant Läänemaa liikmed ning elanikud võtavad osa kodukandi tegevustest.

Kullamaa keskuses on Kullamaa Püha Johannese kirik. Valla elanikud osalevad koguduse tegevustes. Suvel on avatud nädalavahetusel kirik möödasõitjatele ja giid tutvustab kirikut ning kalmistut. Ettetellimisel saab minna kiriku torni. Kirikus korraldatakse kontserte. Tegutseb segakoor. Kogudusel on koostöö kooli ja kultuurimajaga.

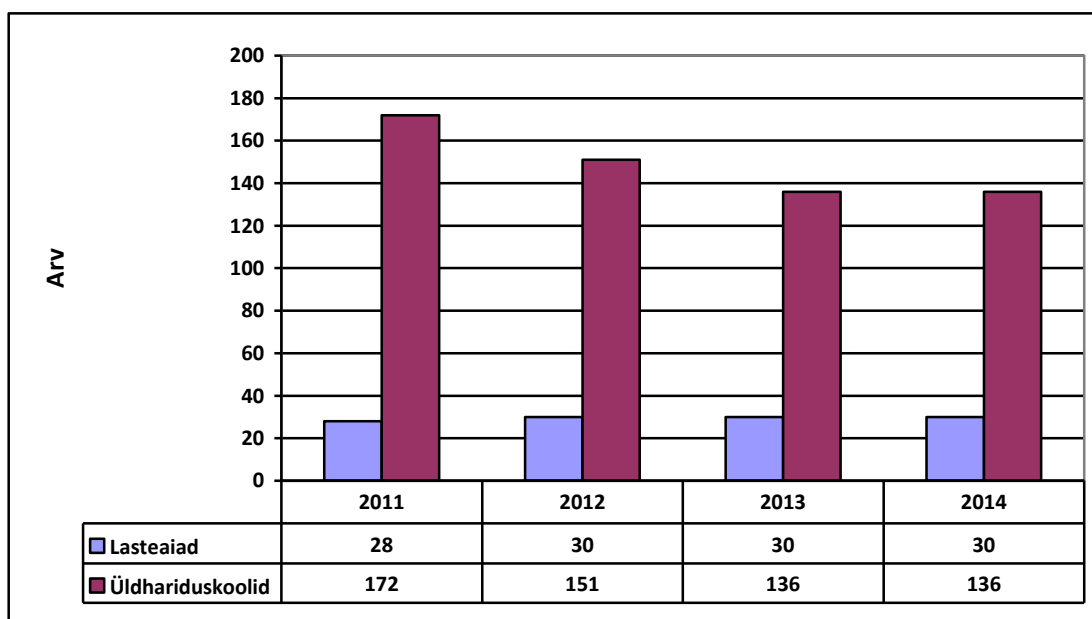
3 LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG

3.1 Õpilaste arv haridusasutustes ja koolikohustuse täitmine

Valla territooriumil asub Kullamaa Keskkool, mis teenindab õpilasi ka väljastpoolt Kullamaa valda. Kullamaa Keskkoolis õpib 136 õpilast. Teistest valdadest on õpilasi 65. Koolis töötab 23 õpetajat. Meesõpetajaid on 5, naisõpetajaid 18. Pedagoogilise kaadri keskmine vanus on 51,0 aastat (24 kuni 71). Noori kõrgkooli lõpetajaid on viimastel aastatel kooli tööle tulnud 2. Õpilaste arv on olnud aastati erinev. Laste arvu kasv saab toimuda lähiaastatel kvantitatiivsete muutuste mõjul (sisseränne, sündivuse oluline suurenemine, teistest omavalitsustest saabunud õpilaste arvu suurenemine), mida omakorda mõjutab piirkonna sotsiaalmajanduslike olude kvaliteedi muutus. Keskkooli osa on viimastel aastatel suurenenud tänu õpilastele majutusvõimaluste loomisele. Kaugemalt tulnud õppijatele on omavalitsuse poolt loodud õpilaskodu. Keskkooli õpilastele on valitud vabaaineteks tunnid, mida ei esine lähiümbruses (vibulaskmine ja käsitöö). Eesmärk on keskkooli püsijäämine, kooli efektiivsuse suurendamine.

Lasteaia laste kohtade arv on aastate lõikes stabiilne, kuid kohtadele on järjekord. Lasteaias on kaks liitühikut 28- 30 kohaga. Lasteaias on viimastel aastatel tehtud sanitaarremont kõigis ruumides.

Koolikohustuste täitmine on olnud 100%. Üksikutel juhtudel on probleem tekkinud aastas ühe õpilasega, kuid see arv ei mõjutanud protsenti.

Joonis 11: Kullamaa Keskkoolis ja lasteaias õppijate arv aastate lõikes.

3.2 Noorte süüteod

Tabel 10: Alaealiste väärteod Kullamaal.

2010	2011	2012	2013	2014
8	10	2	11	21

Tabel 11: Alaealiste kuriteod Kullamaal.

2010	2011	2012	2013	2014
0	1	0	2	0

Tabel 12: Alaealiste liiklusväärteod Kullamaal.

2010	2011	2012	2013	2014
0	5	1	0	1

Noorte väärteod on aastate lõikes kasvanud, eriti teismeliste osas. Valdavalt on süütegudeks kaklemine, alkoholi tarvitamine, alaealiste suitsetamine, mis viitab puudulikule tervisekasvatusele nii kodus kui ka koolis.

Käesolevast nähtub vajadus terviseprojektide järele, mis annaks noortele õiged suunised ja tervisliku tegevuse vaba aja veetmiseks ning hoiakud tervislikuks eluviisiks. Sõltuvusprobleemid (suitsetamine, narkootikumid, alkohol) on noorte terviseriskid, mis vajavad senisest palju enam tähelepanu. Samuti selgub, et 2011aastal on liiklusväärteod sagenenud kuid järgnevatel aastatele on languses. Tuleb jätkata selgitustööd lastevanemate seas.

3.3 Laste ja noortega tegelevad asutused

Kullamaa vallas laste ja noortega tegelevad asutused.

- Kullamaa Keskkool,
- Kullamaa Lasteaed,
- Kullamaa Kultuurimaja

Hetkeolukord ja vastavus vajadustele

KULLAMAA KESKKOOL/ KULTUURIMAJA: Kergejõustik (1.-4. klass), kunstiring, mudilaskoor, võrkpall (1.-4.klass ja 8.-12.tüdrukud), rahvatants (1.-6. klass), tütarlaste koor, jalgpall, näitering, enesekaitsering, kooliajalehe toimetamine, õpilasmavalitsus.

Koolis tegutsevaid huviringe on loodud vastavalt õpilaste huvidele ja kooli võimalustele. Kuna paljud õpilased elavad koolist kaugemal, on nende kooliväline aeg seotud paljuski bussitranspordiga. Huviringid aitavad seetõttu hästi sisustada tundide ja kojusõidu vahele jäävat aega. Koolis töötab ka huvijuht, kes korraldab erinevaid üritusi ja ettevõtmisi õpilastele.

Kullamaa vallas puuduvad võimalused õppida muusikakoolis või kunstikoolis, lähim võimalus huvikoolis õppimiseks on Märjamaal, mis asub Kullamaalt 28 kilomeetri kaugusel. Kvaliteetset ja kättesaadavat haridust pakkuva haridusasutuse olemasolu on maapiirkonnale ülioluline ning on kaaluka tähtsusega elukohavaliku tegemisel.

3.4 Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond

Laste ohutust tagava keskkonna seisund on seni sügavuti läbi analüüsimata. Riskideks on liiklusturvalisus, koolitranspordi turvalisus, ruumide sisekliima, vahendite turvaklassid, juhendajate ning pedagoogide pädevus ja paljud muud mõõdetavad riskid, mille üle on vaja seiret korraldada. Valla küsitluslehel olevale küsimusele, kas meie kool ja lasteaed on turvalised, lastesõbralikud, vastas 44-st perest 32 jah ja 6 ei, 5 ei ole lasteasutusi vajanud.

Teine tahk puudutab kodu, pere ja noorte endi poolt korraldavate tegevuste ja nende toimumise keskkonnaga seotud riske, mille hindamine on oluliselt keerukam ja sisaldab palju juhuslikku. Kullamaa Keskkoolis on tehtud koolitus lastevanemate teadlikkuse tõstmiseks.

Kullamaa Keskkooli ja lasteaia laste ohutu elu-ja õpikeskkonna loomiseks on võimalused omavalitsuse ja kogukonna koostöös. Elanikelt on vaja koguda nende arvamused ja ettepanekud keskkonna turvalisemaks muutmisel, kaardistada valla riskifaktorid,

organiseerida koolitused ametnikele, lastevanematele, ringijuhthidele, mis annavad teadmised ja oskused ohtude märkamisest ja ennetamisest.

Kooli lähedal on Tobiase park, mis on kolmest küljest piiratud tiheda liiklusega teega. Tobiase pargis viibivad tihti kodanikud kes tegelevad alkoholi manustamisega, ning selline käitumine võib lastele halba mõju avaldada. 20 peret 44-st vastasid küsitluslehel, et see park tuleb muuta ohutumaks ja turvalisemaks. Vajadus on paigaldada keskusesse turvakaamerad. Hulkuvaid koduloomi ei pidanud vallas probleemiks 30 peret 44-st. 12 perele oli see probleemiks.

Kullamaa kooli 2. klassi õpilased läbivad kohustusliku ujumiskursuse.

Vaja on ehitada kergliiklustee, mis vähendab ohutu liikumise riske. Lasteaias ja keskkooli juures on ohutusnõudeid järgiv mänguväljak.

3.5 Terviseteenuse olemasolu koolis ja lasteaias

Kullamaa vallas on keskkool ja lasteaed. Kooli ja lasteaeda teenindab perearstikeskus ja hambaarst. Perearst korraldab aastaringset laste tervise kontrolli ja teeb vajalikud vaktsineerimised.

3.6 Kohaliku omavalitsuse poolne initsiatiiv ja toetused tagamaks teenuste kättesaadavust

1. Kullamaa Keskkoolis ja lasteaias on toit lastele tasuta.
2. Lasteaiakohti jääb viimastel aastatel väheks. On tekkinud väike järjekord.
3. Lasteaiaga seotud kulud lapsevanemale on ainult 10 eurot kuus.
4. Kaugemal elavatele õpilastele on ööbimiseks õpilaskodu.
5. Toimuvad töölaagrid, terviselaagrid, laululaagrid ja spordilaagrid.
6. Tegutsevad huviringid ja spordiringid.
7. On organiseeritud koolitransport (kaks Kullamaa valla bussi ja Märjamaa valla buss).
8. Lastele on sünnitoetus, 1. klassi astuja ranitsatoetus, tasuta töövihikud, 9. ja 12. klassi lõpetaja toetus ja vajadusel ühekordsed toetused lastega peredele.

4 TERVISLIK ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKKOND

4.1 Tervist edendavad lasteaia ja koolid

Tervise edenduslik printsiip on väärtustada tervist.

Valdkonnad:

- Koostöö arendamine ja tugevdamine laste ning kooli ja lasteaia personali tervise nimel erinevatel tasanditel.
- Lapse arengule ja tervisele soodsate tingimuste loomine.
- Lapse arendamine ja tervisliku eluviisi kujundamine.

Kullamaa Lasteaed on teinud koostööd valla perearstiga, sotsiaalnõunikuga, kooliga, teiste lasteaedadega, erinevate asutustega (Risti päästekomando ja politsei). Lasteaias toimuvad erinevad tervist toetavad tegevused – liikumistegevused lasteaia saalis, Kullamaa Keskkooli võimlas ja staadionil, kohtumised hambaarstiga, perearstiga, spordipäevad, tervispäevad, südamenädal, talvel suusatamine, erinevatel aastaegadel matkad loodusesse, koolitused tervise valdkonnas lastele ja personalile, õppereisid lastele, õues toimuvad üritused. Vajalik oleks ujumise õpetus, et lastega turvaliselt viibida Kullamaa tehisjärve ja Liivi jõe ääres. Lasteaed väärtustab ümbritsevat loodust ja liikumist looduses.

Kullamaa Keskkool kuulub 2001.aastast Tervist Edendavate koolide hulka. Keskkoolis korraldatakse igal aastal tervispäevi ja tervisealaseid koolitusi. Inimeseõpetuse tunde viiakse läbi kuues klassis. Koolil on oma kooliaed, mis õpetab lastele töökasvatust ja soodustab tervislikku eluviisi.

Koolis on korraldatud erinevaid koolitusi lastevanematele: „Vaimne tervis“, „Tervislik toitumine“ ja „Eesti koolinoored ja uimastid“. Õppeekskursioonid keskkooli astmele Haapsalusse (veekeskuse jõusaali, sanatooriumisse Laine ja rehabilitatsioonikeskusesse) ja Tallinnasse. Korraldatud on tervispäevi, kus on osavõtjad üle Läänemaa (5., 6. ja 7. klass). Koolis on olnud ka esmaabikoolitus ja narko koolitus. Lisaks viidi Kullamaa Keskkoolis läbi maakondlikku tervise aineolümpiaadi.

Laste tervise edendamise seisukohalt on vajalik logopeedi ja psühholoogi olemasolu nii koolis kui lasteaias. Vallas on palgal sotsiaalpedagoog. Psühholoogi ja lastekaitsetöötaja olemasolu on vajalik, kuid ressursside nappuse tõttu pole võimalik antud spetsialistide palkamine. Valla küsitluslehel soovis terviseiga seotud koolitus- ja infopäevi Kullamaa vallast 26 peret. Tervisliku toitumise loenguid soovis 18, alternatiivmeditsiini 19, suitsetamise ja alkoholi

kahjulikkusest 14, esmaabi koolitust 22, südamehaiguse ennetamist 22, narkomaania teemadel koolitust 18, perepsühholoogiat ja nõustamist 22 peret.

4.2 Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad

Huvitegevuseks ja seltsitegevuseks on Kullamaa vallas Kullamaa kultuurimaja, Üdruma seltsimaja, Liivi seltsimaja, Goldenbecki maja, Kullametsa seltsimaja, Koluvere seltsimaja, Kullamaa Käsitööseltsi maja Kullamaa Rohumägi, Kullamaa ja Liivi raamatukogu.

Kullamaa kultuurimaja rekonstrueeriti 1996.a. ja on üks Läänemaa kauneimaid kultuurihooneid. Kultuurimajas tegutseb näitering, naisrahvatantsurühm ja muusikastudio. Kultuurimaja fuajee on kasutusel galeriina. Kultuurimajas toimuvad kontserdid, temaatilised kultuuriüritused ja konverentsid, tsirkuseetendused, teatrietendused, kino, mälumängud, keskkooli üritused, vallavalitsuse üritused ja paar korda aastas ka tantsuõhtud. Kullamaa kultuurimaja juures korraldatakse igal aastal ka laatasid. Kultuurimaja korraldab ka kunstimuusikapidu „Helisev Kullamaa“.

Üdruma seltsimaja on põhjalikult rekonstrueeritud aastatel 2004 – 2008 Üdruma Küla Seltsi eestvedamisel. Hoones korraldatakse küla üritusi ja vaba aja tegevusi kõigile soovijaile. Liivi seltsimaja (endine Liivi koolimaja) on antud kasutusvaldusesse Liivi Naisseltsile. Goldenbecki maja (Kullamaa huvikeskus) on valla omanduses alates 2006.a. KOIT kava projekti vahendite abil teostati 2011. aastal kogu hoone rekonstrueerimine, projekti kogumaksumus oli ca 1 250 000 eurot. Maja on antud Kullamaa Keskkooli haldusse, seal asuvad noortekeskus koos kohviku ja õppeköögiga, kaasaegsed seminari-ruumid, raamatukogu, aeroobika- ja jõusaal ning saun koos duširuumiga, perearsti keskus, hambaravi, postkontor, ilusalong ja juuksur. Kullametsa seltsimaja on rekonstrueeritud Kullametsa külaseltsi eestvedamisel. Seal korraldatakse küla üritusi, kokanduskoolitusi, kohtumisõhtuid Eesti teiste külaseltsidega ja spordivõistlusi lastele ning peredele. Koluvere seltsimaja: Koluvere inimeste algatusel on rajatud küla seltsimaja. Selleks sobiliku maja sai vallavalitsus riigilt valla omandisse. Varem kuulus hoone Koluvere Hooldekodule. EU struktuurfondide vahenditega on maja 2011-2013 täielikult rekonstrueeritud. Seltsimaja I. korrusel on komplekteeritud köök, saal 30 inimesele, kontorituba, saunakompleks ja abiruumid. Saal on varustatud televiisori ja seminaritehnikaga, hoones on olemas WiFi. II korrusel on trepihall, raamatukogu ja erinevate tegevuste tuba. 2014. aastal ehitati KOP abiprogrammi toel puukuur EU struktuurfondide vahenditega on maja 2011-2013 täielikult rekonstrueeritud.

Kullamaa Rohumäel korraldatakse Kullamaa laulupidusid, jaanituld ja spordivõistlusi. Talvel saab seal kelgutada ja suusatada.. Rohumäelt suunduvad rajad ja

suusarajad tehisjärveni. Kullamaa raamatukogu on Läänemaa külaraamatukogudest üks suurimaid, raamatufondiga 14000 eksemplari. Raamatukogu juures tegutseb kirjandusring nii täiskasvanutele kui lastele ja korraldatakse kohtumisi kirjanikega. Liivi raamatukogus on raamatuid 8000 eksemplari. Eraldi on ruum avaliku internetipunkti tarvis. Raamatukoguga samas hoones, endises klassiruumis, asub ajalootuba, kus on vanad koolipingid, tahvel, tolleaegsed pioneerimaleva materjalid, vanad õpikud ja õppevahendid.

Kullamaa Jahi- ja Kalameeste Seltsil on kokkusaamise kohaks ehitatud Leila külas jahionn.

Avalikud internetipunktid on Kullamaa ja Liivi raamatukogus ning Üdruma ja Koluvere seltsimajas.

Kullamaale rajatakse kihelkonnamuuseum. Plaanis on laululava ehitus Rohumäele, tehisjärve ümbrusesse puhkeala rajamine.

Spordi harrastamiseks on:

- Keskkooli võimla ja staadion
- Goldenbecki maja jõusaal,
- Üdruma spordiplatsid
- Liivi spordiplats
- MTÜ Lääne Vibulaskjate omanduses olev 3D viburada Kullametsa külas.
- Lastele on mänguväljakud Kullamaa lasteaias, Kullamaa Keskkooli juures, Koluveres, Liivil, Üdrumal ja Kullametsa küla seltsimaja juures.

Külaseltsid ja teised MTÜ-d (ka korteriühistud) teevad omavahel koostööd. Kultuur, sport, turism ja elamumajandus on seltsitegevusega kaetud.

4.3 Üldkasutatavad spordirajatised ja terviserajad

Üldkasutatavatest spordirajatistest on Kullamaa vallas Kullamaa Keskkooli võimla ja staadion, mis mõlemad vajavad rekonstrueerimist ja laiendamist. Võrk- ja korvpalliplats on olemas ka Üdruma seltsimaja juures. Üdruma seltsimajas tegutseb ka naistantsijate rühm.

Üldkasutatavate tervist edendavateks tegevusteks sobilike rajatiste võrgustik on puudulik ja ei rahulda elanike vajadusi. Liikumisharrastuseks on vajalik välja ehitada kergliiklustee Koluvere – Kullamaa - Üdruma vahele ning tehisjärve ümbrusesse. Marimetsa matkarada pakub lõõgastumist, rahu ja ka piisavat füüsilist koormust, kuid see jääb vallakeskusest 11 km kaugusele Lääne-Nigula valda. Põhiline jalutamiseks ja matkamiseks sobilik ala on tehisjärve ümbruses, kuid seal puuduvad tähistatud matkarajad. Tehisjärve ümbruses on ka jooksu- ja suusarada, mis vajab viitadega tähistamist, hooldamist ja valgustamist. Suusaraja juurde on

alustatud terviseraja rajamist, kuhu tulevad poomid ja muud sportlikud atraktsioonid. Vajalik on rajada tähistatud matkarada Kullamaale ja Liivile. Kullamaal, Kullametsas, Liivil ja Koluveres on lastele rajatud mänguväljakud. Kullametsa külas on maastikul vibulaskmiseks eraomandis olev viburada ja avalikuks kasutamiseks Lääne Vibulaskjate viburada. Kullamaal on ka jõusaal, ja aeroobikasaal Goldenbeck'i majas. Eesmärk on, et mänguväljakud ja spordiplatsid oleksid igas suuremas külas. Vajadusteks on võimaluste loomine erinevate nišitegevuste (kergejõustik, heitealad, välitennis, kepikõnd discgolfi jms) harrastamiseks, erinevate välisväljakute rajamine, juhendajate palkamine ja vahendite soetamine. Valla küsitluslehel vastas 37 peret, et Kullamaa vallas ei ole piisavalt tervise- ja spordirajatisi. Valgustatud terviserada soovis 25, korralikku jõusaali 33, valgustatud liuvälja 23 ja rulluisurada 30 peret.

4.4 Transport ja teede võrk, infrastruktuur ja keskkond

Teedevõrk on vallas hea tänu riigiteede suurele osakaalule. Vallas on 64,2 km riigihoiduses olevaid maanteid, 58,5 km kohalikke teid ning era- ja muid maanteid 122,5 km. Valda läbib Tallinn-Risti- Virtsu maantee, mille seisukord on hea. 2014.aastal paigaldati mustkate Kullamaa ja Liivi vahelisele teele. Mustkate olemasolu tõstis oluliselt Liivi, Mõrdu, Jõgisoo ja Ubasalu elanike igapäevast elukvaliteeti, samuti said sellest kasu kümned ettevõtjad ja asutused. Arengukavas on planeeritud rajada kergliiklusteed Koluvere – Kullamaa – Silla – Üdruma ja Kullamaa – Liivi maantee äärde.

Vallavalitsus korraldab õpilasliinide vedu Kullamaa vallas. Kullamaa Keskkoolis on palgal kaks põhikohaga bussijuhti ja õpilasliinidel sõidab kaks bussi. 2006. aastal soetati uus 26-kohaline ja 2012. aastal 47- kohaline buss. Kullamaa kooli õpilasliine teenindab lisaks veel Märjamaa valla 26- kohaline buss, mis toob Märjamaa vallas elavaid lapsi. 2010. aastal sai Kullamaa keskus turvalise teede märgistuse. Kooli ja vallamaja juurde märgiti maha ülekäigurajad ja teemärgistused koos vastavate liiklusmärkidega. Edaspidi plaanitakse koostöös külaseltsidega taotleda vahendeid ka valla teede tähistamiseks nimesiltidega. Ühistransport on Tallinn- Virtsu suunal hea. Sõita saab Haapsalusse, Märjamaale, Tartusse ja Pärnusse. Valla küsitluslehel vastas küsimusele, kas olete rahul Kullamaa valda läbiva ühistranspordiga, eitavalt 13 peret 44-st.

Tänavavalgustus on olemas Kullamaal, Koluveres, Metskonnas, Liivil ja Üdrumal. Rohe- ja puhkealad on olemas. Koluveres on mõisapark koos paisjärvega, mis läks 2006.a. eravaldusse. Plaanis on rekonstrueerida park Inglise pargi stiilis ja tulevikus hakatakse seal korraldama vabaõhuüritusi. Liivil on park, mida on valla rahadega korrastatud ja Kullamaa keskuses Tobiase park ja Rohumägi, kuhu plaanitakse rajada laululava, istumiskohad ning

välikäimla. Kuna suur osa valla territooriumist on kaetud metsamaaga, siis pakub loodus huvilistele mitmekesiseid individuaalseid võimalusi looduses puhata. Kullametsa külas on Kullamaa Arboretum, mis on Mandri-Eestis liigirohkuselt kolmandal kohal.

Kullamaa vald asub Läänemaa idaosa lainjal tasandikul. Kohati on 4 -5 m kõrgused väikevoored ja madalamad alad on soostunud. Valla territooriumile jääb 1/5 Marimetsa looduskaitsealast, kus pesitseb 1. kategooria kaitsealune liik – kaljukotkas. Mitmel pool Kastja ja Silla külas elutseb suur konnakotkas ja Kastjas ka rohunepp ning metsise alad Ubasalus ja Sillal. Kullamaa valla jõed Kasari ja Liivi kuuluvad Kasari jõgikonda.

Kullamaad läbib optiline kaabel, on olemas mobiilimastide võrgustik, mis tagab stabiilsed sideühendused. Vallas paiknevaid kesk- ja madalpinge elektriliine ja alajaamu haldab Imatra Elekter AS Koluveres on ehitatud paisjärvele hüdroelektriijaam, mida on plaanis rekonstrueerida, et sellega valgustada Koluvere keskust ja mõisaparki.

4.5 Keskkonna mõjurid

Turvaline ja kaasaegne elukeskkond on üks olulisematest argumentidest, mille põhjal inimene teeb oma valikud elu- ja külastuskohale. Kullamaa valla tugevusteks on esmavajalike teenuste olemasolu: perearstikeskus, apteek, hambaarstikabinet, sidekontor, esmatarbekaubandus, bussitransport, keskkool, lasteaed, raamatukogud.

Joogivee kvaliteet on vallas hea. Lähedalolevate soode tõttu on paljudes talukaevudes rauasisaldus suur, kuid joogiveeks kõlbulik. Kullamaa vallas on olemas ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava. Vald on aktsiaseltsi Matsalu Veevärk aktsionär. Projekti raames rekonstrueeriti ja ehitati ca 2 miljoni euro eest vee- ja reovee puhastusjaamu ning vee- ja kanalisatsioonitrasse. Vee- ja kanalisatsioonivõrk hõlmab Kullamaa, Liivi ja Üdruma külad. Ühisveevärk on ka Koluvere külas. Joogivee kvaliteet vastab nõuetele.

Avalikes supluskohtades (tehisjärv ja jõed) on vee kvaliteet normaalne. Supluskohtades puuduvad aga riietumiskabiinid ja käimlad. Kavas on rajada tehisjärve juurde nõuetele vastav puhkeala. Siiani turvalisusega probleeme ei ole olnud.

Jäätmekäitlusele on hõlmatud kõik jäätmetekitajad, ka eramajad ja suvilaomanikud. Veemajanduse viimase aja suurim investeering on Kullamaa tehisjärve saneerimisprojekt, mis on rahastatud KIK veekaitse programmist. Õhu oluliselt saastavaid paikseid saaste-, samuti kiirgusallikaid vallas ei ole. Müra ja vibratsioon tuleneb eelkõige valda läbivatest liiklusvoogudest. Olulisi tööstusliku päritoluga allikaid ei ole. Prügi äravedu vallast korraldab peamiselt firma Ragn- Sells. Igal kevadel paigaldatakse valla poolt ka keskustesse suured prügikonteinerid, kuhu inimesed saavad viia vana kodutehnikat ja muud suuremat prügi.

4.6 Alkoholi müüvad kauplused

Vallas on 3 alkoholiga kauplevat kauplust ja kaks söögikohta, kus müüakse kohapeal alkoholi. Valla roll ja võimalused alkoholipoliitika ellu rakendamisel on tagasihoidlikud. Valla seisukoht alkoholi vaba kättesaadavuse osas on tauniv. Jälgitakse, et alkohol ei oleks kättesaadav alaealistele.

4.7 Kuriteod

Kuritegevuse tase on vallas olnud stabiilne. Valdavalt on tegemist kergemate kuritegudega (vargused, huligaansused jms). Isikuvastaste kuritegude osakaal on väike. 2008.a. sooritati Kullamaa vallas 53 kuritegu.

Kuritegude ennetusele aitavad kaasa abipolitseinike tegevus ja kooli ning lastevanemate koostöö.

Tabel 13: Kullamaa vallas joores mootorsõiduki juhtimine.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kullamaa vald	8	13	8	16	5	3	0	1	3

Allikas : Politsei- ja Piirivalveamet

Päästeteenistuse registreeritud tulekahjud

Tabel 14: Päästeteenistuses registreeritud tulekahjud Kullamaa vallas.

Aasta	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Registreeritud tulekahjud	1,00	7,00	1,00	1,00	5,00	4,00

Allikas : Päästamet

5 TERVISLIK ELUVIIS

5.1 Tervisealase teabe kättesaadavus

Kullamaa vallas on perearstikeskus, kus on võimalik saada tervisealast teavet nii perearstilt kui ka teistelt töötajatelt. Eraldi majas on hambaarst, kust saab teavet hammaste ravi kohta. Keskuses on väljas info paberkandjal. Internetipunktidest on võimalik hankida teavet omakäeliselt.

Vajadus on erinevate info- ja õppepäevade järele, kus selgitatakse erinevaid võimalusi pöörata

suuremat tähelepanu enda tervisekäitumisele, erinevate inva-ja abivahendite olemasolule ja kasutamisele. Tutvustamist vajavad erinevad teraapiavõimalused kodus ja väljaspool. Inimeste huvi on kasvanud loodusravi suhtes, siit järeldub, et vastava väljaõppe vajadus on olemas. Perearstikeskuses tehakse südame-ja veresoonkonnahaiguste ennetustööd (uuringud hõlmavad vanust 40-60). Teavitatakse inimesi riskiteguritest, mis neid haigusi tekitavad.

5.2 Tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas ja füüsiline aktiivsus

Looduskeskkond on külastuskeskkonnana kõige potentsiaalsem ressurss. Matkamise, sportliku tegevuse ja loodusturismi juurde peab olema loodud külastaja vajadusi arvestavad tugiteenused: toitlustamine, pesemisvõimalus ja ööbimine. Kullamaa vallas pakuvad selliseid teenuseid neli ettevõtjat. Ühtne turismi ja puhkemajanduse korraldamine on vallas reguleerimata. Vajadus on rajada matkarajad, rajada tehisjärve puhkeala ja kaardistada vallas kõik puhke- ning turismipaigad ning teha neist reklaamvoldik. Samuti on vajadus giidide koolitamiseks. Vallas on mitmeid vaatamisväärsusi: Koluvere loss, Kullamaa kirik ja kalmistu, Kullamaa Vabadussammas, Liivamäed, mitmed ohvrikivid ja mälestised ning Marimetsa looduskaitseala.

Tervislikku eluviisi toetavad üritused on Kullamaa vallas ka heakorratalgud vallakeskuses ja ka külaseltside eestvedamisel külades, vastlapäev, jüriööjooks, maijooks, Kullamaa võrkpalliturniir ja küladevaheline võrkpalliturniir, Marimetsa Kapp Kullamaa jalgrattakross, suusavõistlused, klubisisised ja vabariiklikud maastikuvibulaskmise võistlused, valla küladevahelised spordipäevad, külade spordipäevad, perepäevad, Kullamaa Keskkooli ja Kullamaa lasteaias spordipäevad ja matkad ja lastelaagrid. Osa võetakse valdade tali- ja suvemängudest.

Korraldatakse võrkpallitreeninguid tüdrukutele ja poistele, kergejõustikku Kullamaa Keskkooli võimlas, võimlemist Üdruma seltsimajas ja vibulaskmise treeninguid. Tegutseb naisrahvatantsurühm kultuurimajas, mudilaskoor ja neidude koor koolis. Koolis tegutseb ka käsitöö- ja kodundusing, ühiskonnaõpetuse ring kunstiring (1.-4. klass). Kunstiringi juhendavad 10. klassi tüdrukud.

Tervisliku toitumise ja toiduvalmistamise koolitusi hakkas korraldama Kullametsa külaselts. Kullamaa Keskkoolis ja lasteaias korraldatakse palju tervisealaseid üritusi ja koolitusi, millest on juttu eespool tervist edendavate koolide ja lasteaedade peatükis. Tervislikku eluviisi toetavatest üritustest oleks kindlasti veel vaja korraldada ujumise väljaõpet, lastele liikluskoolitust. Vaja oleks korraldada ekskursioone Läänemaa tundmaõppimiseks. Valla küsitluslehel soovis 25 peret erinevatel matkadel osaleda, 14 soovis suusatamist, 20 kepikõndi, 20 sportlikke pereüritusi. Küsimusele, kas vallas on noortel piisavalt võimalusi

sportimiseks, vastas 20 eitavalt. Piisavalt ei saanud tegeleda aeroobikaga 22, ujumisega 29, korv- ja võrkpalliga 7, kergejõustikuga 9 ja orienteerumisega 8. Korv- ja võrkpalliga ning kergejõustikuga saavad enamus soovijad tegeleda koolis.

Kullamaa Keskkoolis korraldatud küsitluses vastas 136-st õpilasest 74%, et tegelevad tervisespordiga iseseisvalt ja koos sõpradega ning 26 % käib trennis.

5.3 Alkohol, suitsetamine, narkootilised ained

Suitsetamise populaarsus tõuseb alaealiste seas. Suitsetavad ka sageli need noored, kes teevad sporti. Peamiselt proovitakse suitsu seetõttu, et keegi sõpradest teeb ja soovitakse olla popp. Kullamaa Keskkoolis tehtud küsitlusele vastas 136 õpilast. Neist oli suitsu proovinud 80 ja korduvalt suitsetanud põhikoolist 6 ning keskkoolist 13 õpilast. Kõikide vanuste suhtes kehtib see, et noormehed tõmbavad suitsu rohkem. 61% sõltlastest on noormehed, kuid viimastel aastatel on suurenenud suitsetajate osakaal tüdrukute hulgas.

Lahjat alkoholi (õlu, siider, vein) on proovinud 80 % keskkooli õpilastest ja 48 % põhikooli õpilastest. Keegi ei tunnistanud, et oleks alkoholist sõltuv. Populaarsemad alkoholi tarbimise kohad on peod väljaspool kooli 59% ja sõprade kodu 41%. Esimest korda tarbitakse alkoholi tihti kodus, proovides vanemate peolaualt pokaalist mõned lonksud. Teadlikum proovimine algab alates 12. eluaastast salaja kusagil sõprade seltsis. Narkootikumide proovimist ei tunnistanud ükski vastanutest. Alkoholi, suitsetamise ja narkootikumide kahjulikkusest korraldatakse koolis loenguid ja õppepäevi.

6 TERVISETEENUSED

Tervise teenuseid pakkuvad asutused on koondunud Kullamaale ja Koluverre. Olemas on, perearst, hambaravi, apteek, hooldekodu. Kooli ja lasteaia laste tervise eest hoolitseb perearst. Küsitluslehele vastanud 44-st perest oli 38-l perearst Kullamaal. Perearsti vastuvõtuajad olid piisavad 26-le ja 7 ei ole vajanud seni perearsti. Küsimusele, kas eriarstile saatekirja saamine on lihtne, vastas jaatavalt 24 peret. 14 vastas, et on kasutanud tasulisi eriarste, 20 ei ole kasutanud ja 10 ei ole vajanud. Koduõendusteenus vajab väljaarendamist. Psühholoogiline nõustamisteenus on kättesaadav maakonna tasandil, kuid vajadus vallapõhise teenuse järgi on olemas. Perearstid Hiie Tiisler ja Hingi Kalberg koos pereõdedega selgitavad välja hüpertoonia- haiged, diabeetikud ja südamehaiged. Määratakse veresuhkur, kolesterool, EKG, kaal. Nõustatakse patsiente suitsetamise ja alkoholi kahjulikkusest, füüsilise koormuse vajalikkusest. Pakutakse kaasa vastavat kirjandust. Uuringud toimuvad aastaringsetl.

Analüüse võetakse vastu kaks korda nädalas. Need analüüsid, mida ei saa teha kohapeal, saadetakse edasi Tallinnasse. Koolilastel kontrollitakse aastaringselt kaalu, pikkust, silmade korrasolekut, rühti. Tehakse vaksineerimisi. Kroonilistele haigetele tehakse igal aastal analüüse. Kuni 2- aastaste laste hõlmatus immuniseerimisega on läbi aastate 100%.

7 TERVISEPROBLEEMIDE JA VAJADUSTE KIRJELDUS VALDKONDADE LÕIKES

7.1 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

1. Maksumaksjate osakaal väheneb
2. Majanduslikult aktiivsete üksuste arv tagasihoidlik
3. Töötuse kasv
4. Heitunute arvu kasv
5. Suur miinimumpalga saajate osakaal

7.2 Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

1. Sündivuse vähenemine
2. Õpilaste arvu vähenemine
3. Laste- ja noortega tegelevate asutuste vähesus
4. Tee kooli ja lasteaeda ei ole turvaline, puuduvad kergliiklusteed
5. Teenuste kättesaadavus (lasteaiakohad, huvitegevusringe vähe ja huvikoolid kaugel)

7.3 Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

1. Spordirajatisi vähe, terviserajad puuduvad
2. Rohealade vajavad täiendavat korrastamist ja pinke ning käimlaid
3. Alkoholi kerge kättesaadavus

7.4 Tervislik eluviis

Eneseabi- ja tugirühmade tegevus puudub

7.5 Terviseteenused

1. Eriarstiabi kättesaadavus raske, suured järjekorrad
2. Tervishoiu tugiteenused välja arendamata
3. Ebatervislikud eluviisid
4. Puudub elanikkonna terviseanalüüs
5. Nõustamine puudulik

8 TERVIST EDENDAVATE TEGEVUSTE KAVA

8.1 Terviseprofiili rakendamine

Kullamaa valla üldeesmärk terviseprofiili rakendamisel on pikendada oluliselt vallarahva eeldatavat ja sealjuures kvaliteetselt elatud eluiga.

Terviseprofiili täitmise eest vastutab Kullamaa Vallavalitsus, kes teeb asjakohast koostööd kodanikeühenduste, tervishoiuasutuste ja muude asjaomaste rühmadega. Profiili rakenduslikke tegevuste elluviimisel ei seata piiranguid, seda võivad teha nii üksikisikud, ühingud, ettevõtted või asutused. Profiili rakendaja informeerib tegevustest vallavalitsust. Profiil võetakse aluseks valla arengukava muutmisel. Kullamaa Vallavolikogu sotsiaaltervishoiukomisjon teeb ülevaate üks kord aastas volikogule selle realiseerumisest ja takistavatest asjaoludest.

Seire indikaatoriteks on sisenditena:

1. ellu viidud ürituste arv
2. osalejate (kaasatute) arv
3. soetatud vahendite hulk
4. rajatud ehitiste arv
5. tegevuste ja investeeringute maksumus
6. olemasolevate ja loodud võimaluste kasutusintensiivsus

Seire indikaatoriteks on väljunditena:

1. elanike tervislik seisund
2. õnnetused
3. kuritegevus
4. hõivatus
5. elanike arv vallas
6. sisse- ja väljaränne
7. iibenäitajad
8. valla eelarve

8.2 Terviseprofiili rakenduskava

Kullamaa vallas on vajadus korraldada järgmisi tegevusi:

1. Infopäevade korraldamine puudega inimestele ja invavarustuse tutvustus.
2. Supiköögi teenuse arendamine.
3. Elukestvaks õppeks võimaluste loomine.
4. Töötutele (sealhulgas pikaajalistele) suunatud programmide väljatöötamine.
5. Laste töö- ja huvilaagrite korraldamine.
6. Õppeseminaride korraldamine teemal keskkond ja terviseriskid.
7. Kergliiklusteede ja ülekäiguradade ehitamine.
8. Spordi- ja mänguväljakute laiendamine ja korrastamine.
9. Puhkekeskkonna (pargid, rohealad, liikumis- ja terviserajad) arendamine.
10. Spordi- ja tervisepäevade korraldamine.
11. Tervisliku toidu valmistamise kursuste ja tervislikku toitumist propageerivate ürituste korraldamine.
12. Ujumisõpetuse korraldamine.
13. Tähistatud matkaradade rajamine.
14. Külaseltside koostöö parandamine ja koolitamine.
15. Kaardistada kõik valla piires tegutsevad tervist edendavad kohad: matkarajad, spordi harrastamise kohad ja muud vaba aja sisustamise kohad. Teha neid tutvustav voldik.
16. Noortekeskuse inventari täiendamine ja noortele suunatud tervislike eluviiside propageerimine.

Kasutatud materjalid

Statistikaameti andmebaasid www.stat.ee ; <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>

Politsei -ja piirivalveameti statistika <https://www.politsei.ee/et/organisatsioon/analuus-ja-statistika/statistika.dot>

Päästeameti kodulehekülj ja statistika <http://xn--psteamet-0zaa.ee/et/paasteamet/statistika/>

Kullamaa valla arengukava aastani 2012-2022

Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine. Juhised. Tervise Arengu Instituut

Kullamaa Keskkooli arengukava

Kullamaa Lasteaia arengukava

Kullamaa külade arengukavad

Kullamaa valla koduleheküljel olev informatsioon <http://www.kullamaa.ee>